

КРИЗЕ И КРИЗНИ МЕНАЏМЕНТ

Пуковник др *Самед Каровић*
 Мајор сци *Ненад Комазец*

Кризе и кризни менаџмент заокупљају многе теоретичаре и практичаре који се баве процесом управљања у кризним ситуацијама, које утичу на све сфере деловања човека.

У раду се предочава један од могућих приступа у одређењу кризе и њених основних карактеристика на глобалном нивоу. Истовремено се разматра и утицај кризног менаџмента на решавање кризних ситуација на глобалном нивоу, као саставног дела менаџмента уопште. То је важно, јер се ради о области која се директно односи на актуелна стања и конфронтације које постоје међу људима или државама.

*Аутори раде на Војној академији

Савремене потребе друштва унеле су нове елементе у односима према светским кретањима криза и деловања у кризним ситуацијама. Ти елементи засновани су на искуствима кризног менаџмента који се у основи код нас, бар под тим називом, тек у последње време афирмисао и добија право значење. У том смислу, кризни менаџмент, када је у питању релација односа државе и кризе, биће разматран у сфери државне и међународне кризе.

Изучавање кризе и кризни менаџмент у нашој земљи релативно су новијег датума и њихово теоријско уобличавање, посебно када се ра-

ди о систему одбране, још је у фази основних концептуалних разматрања. То се односи и на војни образовни систем, који добија нове облике, сходно потребама и оријентацијама ка савременим светским кретањима. Посебне потешкоће манифестују се у недефинисаној терминологији која се односи на кризу, непредвиђене догађаје, конфликте и катастрофе, а суштина је у покушају управљања таквим ситуацијама.

Основни предуслов за разумевање кризног менаџмента јесте дефинисање кризе и сазнање о њеним основним карактеристикама. Познато је да се кризе јављају у свим сфера-

Снимко: Д. Банда

ма људске делатности, како међу појединцима, тако и међу различитим групама, народима или нацијама. Ипак, остаје нерешено питање или једна дилема, да ли криза може да захвати целокупно друштво. С тим у вези, важно је знати у ком контексту се израз криза односи на одређене појаве и различите сфере. Исто тако, намеће се и питање могућности довођења у међусобну релацију регионалних криза и њихово могуће уопштавање.

Појмовно одређење кризе

Појам кризе изазива низ недоумица. Подразумева несигурност, страдање и проверу и указује на непознату будућност чије се претпоставке не могу довољно разјаснити. Овај појам је свеобухватан, па се може рећи да представља псеудопојам. Да би се избегла једна општа појмовна збрка, у раду се пошло од најмање спорних употреба израза криза, односно од „посебних“ схватања. Посебно схватање кризе, како наводи Пол Рикер, носи проблем општег дефинисања и практично чини прелаз од посебног ка општем који би се односио на „тотални друштвени феномен.“

Етимолошко порекло речи криза има извориште у грчком језику. Грчки *krísi*, раније и *krísis*, спада у основне, односно незаменљиве појмове грчког језика. Изведена из „крино“, одвојити, изабрати, одлучити, судити; медијал-

но, мерити се, спорити, борити – израз „крисис“ упућује на коначну, неопозиву одлуку. Тај појам је имплицирао заоштрене алтернативе, које више не допуштају никакву ревизију: успех или неуспех, право или неправо, живот или смрт, најзад, спас или проклетство. Овај појам обухватао је све ситуације доношења одлука у унутрашњем и спољном животу, код појединца и његове заједнице. Увек је била реч о коначним алтернативама о којима је ваљало донети примерен суд, али чије је алтернативно извршење било засновано већ у самој дотичној ствари.

„Крисис“ је првенствено била усмерена ка недостатку времена, чије је поимање чинило смисао тог појма. Скоро свако поимање кризе укључује и знање о неизвесности и принуду на претходно виђење, да би се спречила нека несрећа или нашло спасење, при чему су свакодневни временски рокови, зависно од подручних области живота, ограничени на различите начине. „Криза“ је у економији, као и у медицини, социологији и политици стручни израз. У посебном значењу, нарочито у медицини, када се с овог подручја врши аналогија и на друштвене процесе, криза је израз за наступање одлучујућег момента у току једног стања, по правилу патолошког, и то без обзира на то да ли ће исход бити повољан или неповољан, односно да ли се субјекат извлачи из кризе или у њој губи своју егзистенцију и своја битна својства.

Наведено схватање кризе може се подвести под сталну употребу значења појма и карактерише га то медицинско порекло, при чему је потребно указати на четири одлике: патолошки контекст чији је главни симптом патња или трпљење бола; прекид у времен-

ском ритму саме болести, прекид у облику наступа, наглог пада; предузимање клиничког посматрања које тумачи симптоме и поставља дијагнозу и предвиђање исхода у облику алтернативе: или побољшање или погоршање. Врло је битна ова последња одлика која, у суштини, под видом опасности или кобног исхода има у виду и одређено време након кризе, односно изванредан излазак из кризе. Дакле, у случају повољног исхода, криза ретроспективно истиче лековиту вредност. У суштини, људско друштво пролази многе и разноврсне кризе, и по карактеру и по сазнању или одсуству сазнања, по видљивости или невидљивости. Конкретно, представља нестабилно или кључно време или врсту делатности чији ће резултат одлучити између опција побољшања или погоршања. Исто тако, криза је и емоционално битан догађај у људском животу, позната под називом психолошка криза.

Израз криза на кинеском језику односи се на опасност и на прилику. Та идеја је посебно важна јер преноси чињеницу којом се могу креирати прилике (шансе) у ситуацијама неизвесности, претње или ризика. У вези са наведеном констатацијом може се наћи низ примера, међу којима је посебно карактеристичан онај после Другог светског рата када се Европа суочила са економском кризом из које је произи-

шао чувени Маршалов план.¹⁾ Може се рећи да су из те кризе произашли НАТО, Европска унија, којој и ми данас тежимо, којој је, у декларативном смислу, првенствено циљ развој просперитета и мира у Европи. Дакле, опасност или криза отворила је пут за прилику. *Ефекти кризног менаџмента садрже могућности за тренутак победе из амбиса пораза и дају могућности да се гледа унапред, са одређеном стратегијом и правим избором, који ће омогућити, не само да се превазиђу већ и надмаше тренутне слабости и да се гледа у бољу будућност.*

Кризу је веома тешко одредити, а поготово класификовати. Разлог је у томе што криза има толико колико и различитих организација, људи и околности у којима људи делују и раде и различитих догађаја. Међутим, за кризе је карактеристична једна димензија која се манифестује у сфери узрока. Узроци могу бити

¹⁾ Маршалов план (European Recovery Program-ERP) представља програм економске помоћи САД капиталистичким државама западне и јужне Европе, непосредно после завршетка Другог светског рата. Иницијатор Маршаловог плана, по којем је план добио име, био је генерал САД, а тада министар спољних послова, Џорџ Маршал... У суштини, Маршалов план представљао је један од битних елемената проширења утицаја САД и укључење што већег броја држава у америчку интересну сферу (Војна енциклопедија, друго издање, књига 5, Београд, 1973, стр. 314).

Снимио: Р. Поповић

Редни број	Врста кризе (сукоба)	Година
1.	Почетак Ирачко-иранског рата	22. септембар 1980.
2.	Фолкландски рат	02–14. јуни 1982.
3.	Инвазија на Гренаду	25. октобар – 15. децембар 1983.
4.	Инвазија на Панаму	20. децембар 1989–31. дец. 1990.
5.	Ирачке снаге заузеле Кувајт	02. август 1990.
6.	Пустињска олуја	17. јануар. 1991.
7.	Десетодневни рат у Словенији	25. јун 1991.
8.	Терористички напад на Трговински центар у Њујорку	11. септембар 1991.
9.	Бомбардовање СРЈ	24. март-10. јун 1999.
10.	Рат против тероризма у Авганистану	07. октобар 2001.
11.	Агресија на Ирак и почетак бомбардовања	19. март 2003.
12.	Америчке снаге ушле у Багдад	09. април 2003.

Табела – Карактеристични догађаји у свету последњих 20 година

последница деловања природе (нпр. земљотреси) и деловања људи, као што су сукоби различитог нивоа и интензитета. Оне могу имати различите димензије у погледу међународних импликација, од локалних, националних па до међународних.

Ако се хронолошки погледа, у последњих двадесетак година до данас у свету се догађа велики број криза различите врсте. У табели 1 приказане су кризе и сукоби који су имали међународне импликације у којима је дошло до великих разарања и људских жртава.

Карактеристичне кризе и догађаји који су обележили период последњих 20 година

Ни једна од наведених криза није решена, још трају, са великим људским жртвама и материјалним разарањима. Не види се крај кризе у Ираку, Авганистану и у Судану.

Дефиниција кризе обухвата и међународне односе и домаће афере, медицину и економију, кризу међу људима и напоре да се боре

са снагом природе. Дакле, континуитет кризе пролази кроз многа поља, академске дисциплине и људске делатности. Са аспекта међународног гледишта на кризу, посебно је значајно истаћи да се овај термин односи на тачку између рата и мира. Истовремено, код аналитичара постоје и ставови да криза није услов ни мира ни рата, али садржи елементе оба и има потенцијала за трансформацију из мира у рат. Криза може довести до ескалације рата или може бити решена на начин да води деескалацији у *modus vivendi* или продужењу мира бивших противника.²⁾

Криза, посматрано из другог угла, представља и претњу ослонцима виталних интересима или вредностима опстанка појединца, групе, корпорације или нације. Може произаћи из једне ситуације конфликта, који води једну групу да предузме мере против друге групе. Ескалација тензија може трансформисати државну везу из рата у мир. Такође, постоји криза и у ситуацији када једна страна предузме акције на коју друга мора да узврати или ће доживети пораз. Овакве ситуације су познате у прошлости, а карактеристични су примери конфликта између Северне и Јужне Кореје³⁾ и, посебно, ситуација када је СССР пресекао пут ка западном Берлину 1948. год.⁴⁾

Наведени карактеристични случајеви у прошлости показују да је овај вид кризе често елеменат изненађења. У том контексту може се говорити о тзв. „стратегичком“ и „тактичком“ изненађењу. Истовремено, изненађења се могу манифестовати у виду стратегијских услова и тактичких догађаја, што детерминише место и време догађаја. За ову констатацију готово „школски“ примери су: напад на трговински центар у САД 11. септембра 2001, напад на Перл Харбур 1941, Заливски рат 1991, када је Ирак за-

²⁾ Посебан пример представљају арапско-израелски ратови, са тежиштем на ратовима Египта и Израела.

³⁾ Разбуктавањем хладног рата, посебно заоштравањем супротности између великих сила на Далеком истоку, 1948. године дошло је до поделе територије Кореје на две посебне државе, са различитим друштвеним уређењем. Разједињена Кореја постала је једно од најопаснијих жаришта рата. У зору 25. априла 1950. севернокорејска пешадија и оклопне јединице прешле су 38. паралелу, границу између Северне и Јужне Кореје код Хеџна, Кесанга и Чунчоа (Војна енциклопедија, књига 4, друго издање, Београд, 1972, стр. 600).

⁴⁾ СССР је пресекао пут комуникација са западним Берлином 24. јуна 1948. до 2. маја 1952. због кризе у односима са западним савезницима (Војна енциклопедија, књига 1, друго издање, Београд, 1970, стр. 584).

узео Кувајт, напад Северне Кореје на Јужну Кореју 1950. године, итд. Посматрано са аспекта предности и иницијативе, иницијатори изненађења су у предности само у моментима ако је „жртва“ ухваћена на „спавању“. Овакво стање и карактеристика криза тражи сталне припреме за евентуалне одговоре или „рана упозорења“. Та рана упозорења манифестују се у виду индикатора које треба озбиљно схватити, како би се правовремено и адекватно поступило. У противном, може се доћи у ситуацију општег изненађења, при чему су последице неприпремљености катастрофалне и дугорочне. Не треба испустити из вида једну општу карактеристику кризе, која има своје упориште у изненађењу, без обзира на то о каквој кризи се ради.⁵⁾

Као додатак изненађењу криза може бити последица одсуства интересовања, па се у том случају јавља феномен да *непознато постаје невероватно*. Одбацују се информације које би помогле да се спроведу одговарајуће припреме на кризу и у том случају губи се „кључ“ као предност створена упозорењем. Сваку створену предност неопходно је искористити и не заваравати се веровањем да се неће десити због неких „логичних“ следова. Увек треба имати на уму најгори могући сценарио.

Криза и катастрофа

Коришћење или употреба израза криза у медицинској конотацији на први поглед ствари уверење да је стање управо такво. Без обзира на истинитост констатације да се једна криза огледа с поља, кроз поремећаје понашања или физиологије, њена чисто морфолошка испољавања остају релативно неупадљива или их уопште нема. У кризи је практично „функција“ поремећена, а „структура“ остаје недирнута. У том погледу постоји оштра граница између кризе и катастрофе. По свом суштинском значају катастрофа је видљива појава, уочљив прекид, очигледна „чињеница“. Криза је веома често скривена или подмукла и често се испољава само кроз квантитативни поремећај процеса регулације, као што је случај инфлационе кризе у економији. Коначно, криза је појава процесног карактера и има своје узроке, ток и последице.

⁵⁾ Најочигледнији пример ове констатације јесу терористичка дејства исламских екстремиста у Индији у граду Мумбају, где су индијске снаге безбедности биле затечене и где је погинуло између 200 и 300 људи. То још једном указује на елемент изненађења и непредвидивости кризе.

Међутим, између кризе и катастрофе постоји директна веза. Криза често најављује катастрофу, претходећи јој или изазивајући је. Она је увек у једном развојном и прелазном стању. Она ће се изродити у катастрофу или ће се коначно ресорбовати изазивајући последице веома променљиве важности и природе. Посебно треба нагласити, са аспекта сазнајне улоге кризе, превасходно њен субјективни карактер и у том смислу послужити се дефиницијом коју је предложио Рене Том „да је у кризи свако субјект који неко своје стање, које се очитује као очигледно слабљење његових механизма регулације, доживљава као претњу властитој егзистенцији“.[8]

Нередовни догађаји, како аутори називају кризу, представљају *ретку важност*. Повучена паралела показује потпуну идентичност са карактеристикама оружане борбе као повремене појаве са великим значајем. Ако се та паралела продужи следе ставови да је и оружана борба криза у насталом систему и један од модела за њено решавање. Разрешити кризу значи одабрати неки предмет, што ће приморати субјект у регулационо делање. Исто тако, једноставна промена спољашних услова може ослабити успешност регулационог механизма субјекта што доводи до кризе.

Кризни менаџмент

У кризним ситуацијама доношење одлука представља право умеће јер одлуке донесене у таквој ситуацији имају далекосежне последице. Уколико се акције не предузимају брзо, последице кризе биће много веће и довешће у питање егзистенцију система који је захваћен кризом. Овај процес ангажовања у процесу превазилажења или ублажавања кризе представља подручје кризног менаџмента и од његове ефикасности зависи коначан резултат у деловању на кризу.

⁶⁾ Хладни рат означава стање заоштрених односа и перманентне напетости између две или више земаља, односно антагонистичких блокова. У међународним односима било је и раније појава и ситуација сличних хладном рату, међутим тек после Другог светског рата добија тај назив и означава квалитетно ново стање у међународним односима, а посебно између блокова (Војна енциклопедија, књига 3, друго издање, Београд, 1972, стр. 478).

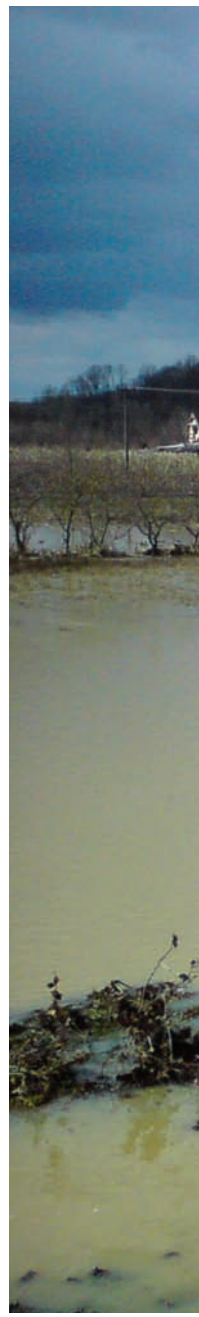
⁷⁾ Кубанска криза настаје 1960. када односи између Кубе и САД почињу да се заоштравају. Септембра 1962. Куба и СССР потписују уговор о војној помоћи и изградњи ракетних полигона на територији Кубе, што проузрокује тешку међународну кризу. У условима крајње напетости која је водила ка оружаном сукобима, СССР и САД потписују споразум на основу којег су ракетне базе демонтиране, а САД се обавезале да неће извршити агресију на Кубу (Војна енциклопедија, књига 4, Београд, 1972, стр.746).

Сагледавајући глобални ниво кризног менаџмента и процес решавања криза у свету може се констатовати да је његово упориште у периоду хладног рата,⁶⁾ без обзира на то што се са кризом човечанство суочава кроз целу историју. Циљ хладног рата може се посматрати као манипулација кризом са Совјетским Савезом, па зато није ни ескалирао у нуклеарни рат. Постоје различите дефиниције хладног рата, али се ни једна не може упоредити са Кубанском кризом.⁷⁾ Тада су обе стране располагале нуклеарним оружјем које је могло да се употреби да је криза ескалирала на виши ниво.

Ипак, мора се признати да појам кризни менаџмент није потпуно адекватан да опише кризно доношење одлука. Посебно је важно направити дистинкцију између кризног вођења и кризног менаџмента. Кризни лидери одлучују шта је у реду, док менаџери дефинишу како ће то бити спроведено (урађено). Исто тако, лидери одређују смер акција, операција на стратешком нивоу, а менаџери имају операцијски и тактички ниво да провере шта је урађено од онога што је одлучено на највишем нивоу. Ако се постави дилема или граница између кризног вођења и кризног менаџмента, може се доћи у ситуацију да је она нејасна и да у извесном смислу највећи и најбољи лидери могу бити добри менаџери, док менаџери морају често да преузимају улогу лидера, јер морају да предузму брзу акцију без додатних инструкција или смерница. Такође, „кризно руководство“ одлучује шта ће бити урађено и проверавају да ли сви извршавају „ланац“ команди. У супротном, то би био процес доношења одлука сличан академском семинару који резултира одличним дискусијама, дебатом и политичким опцијама, али не више, ако резултати у форми одлука нису спроведени на терену. Дакле, деловање кризног менаџмента почиње процесом који „производи“ најбоље одлуке које су праћене „ланцем“ команди.

Кризни менаџмент потпуно наглашава природу кризе имплементирају кроз претњу одређеној структури. То је битно имати у виду због кратког времена за реаговање, односно предузимања адекватних одлука услед недостатка релевантних информација. Карактеристично је да су се првобитне процене мењале како је време одмицало и како се о кризи све више сазнавало. То је био случај и са реакцијом након удара авиона у светски трговински центар 11. септембра 2001. Наиме, првобитно се мислило да је авион грешком ударио, што је описано у извештају који чини невероватним питање многих тема кризног менаџмента.

Само обавештење може бити недовољно, ако уопште постоји, може бити игнорисано и вероватно неће постојати адекватне информа-

ције када криза наступи. У том случају реагује се само доступним информацијама, дакле онима којима се располаже. То је битно, јер се често гледа уназад на кризу са неопрезношћу и информацијама које су недовољне у време кризе.

Кризни менаџмент захтева различите врсте квалитативне области које се односе на конкретни тип кризе, првенствено, јер се ради о мултидисциплинарном приступу у решавању било које врсте кризе и било ког нивоа наступања. То значи да кризни менаџмент обухвата велики број људи, организацију, способности јединственог деловања, итд.

Да би се задовољиле наведене потребе, могуће је укључити медицинско особље, војне јединице, ватрогасце, полицију и друге ресурсе за заштиту виталне инфраструктуре. Потенцијали или оперативност кризног менаџмента може се састојати од војних јединица КоВ, ваздухопловства, специјалних јединица и сл., ди-

пломатије и дипломата, високих умова за анализу. Способности за одговор терористичким инцидентима и природним несрећама често су потребни у виду транспорта повређених, хране, воде, медицинске помоћи и сл. Такође, потребан је и систем упозорења пројектован да мобилише људе да се правовремено евакуишу или склоне са потенцијалног места опасности. То упућује на елементе природних несрећа и неопходност изградње система који може правовремено реаговати по јединственом *менаџмент кризном плану*. Дакле, способност да се бори са природном катастрофом може бити наговештај припремљености и способности да се ефикасно одговори кризама изазваним од људи и оружјем за масовно уништавање или неким другим деловањем, првенствено ако се ради о тзв. технолошким кризама.

Треба посебно нагласити да су кризе неуређени, неструктурирани догађаји за које реакције неће бити потпуно адекватне и доведене

на највећи могући ниво. Предвидети кризу, где, када или како ће се криза десити више је уметност него наука. За наведену констатацију као решење намеће се планирање као основа сваког даљег деловања са елементима и најгорих могућих сценарија и начина реаговања у таквој ситуацији. Истовремено је неопходно развијати информације и систем упозорења за шта се могу ангажовати многе специјализоване агенције, бирои и доносиоци одлука за симулације. Сваки постојећи или актуелни план може бити бескористан када се догађај деси, јер се ретко дешавају по предвиђеном сценарију. Ипак, планирање представља темељни процес и без њега није могуће ни размишљати у том правцу, па је због тога нужан и представља основу и главни правац деловања у смислу превенције и припреме на кризу. У том контексту важан је развој кризног менаџмента који у Србији није дефинисан на системским основама и није добио свој профил. То је питање које треба решити у систему одбране и, наравно, у систему безбедности Републике Србије.

Правци развоја кризног менаџмента

Ако се посматра кроз призму прошлости, криза је била део личног, домаћег и страног дешавања од давнина, од античког времена до данас. Тукидид описује кризу између Спарте и Атине која је резултирала Пелопонеским ратом (431–404. год. пре н. е.).⁸⁾ По завршетку хладног рата свет се суочио са мноштвом криза, као што је југоисточна Европа (Балкан – распад бивше СФРЈ), актуелно подручје Блиског и Средњег истока, подручје Кавказа, и др. Велика криза деведесетих изазвала је претње интересима на глобалном нивоу и довела до спровођења операција ради очувања мира и других међународних интервенција створених да окончају, интервенишу или деескалирају етнорелигијске и друге конфликте. Истовремено, показало се да на глобалном нивоу није било спремности да се спречи крвопролиће цивила,

⁸⁾ Пелопонески ратови вођени су од 431. до 404. год. пре н.е., између Атине и пелопонеског савеза на челу са Спартом. Узрок је била борба између Атине, с једне стране, и Спарте и Коринта, с друге стране, за хегемонију у Грчкој и очување поморских комуникација за Сицилију и Црно море. Нагли раст моћи Атине, нарочито после грчко-персијских ратова, угрозио је хегемонију Спарте и на Пелопонезу. Спарта се није могла тиме помирити, јер је тежила да себи обезбеди водећу улогу у целој Грчкој. Атињани су помогли борбу демократа против аристократа, што је доводило у опасност спартански аристократски поредак. Сва трговина у Егејском мору била је у рукама Атине, која је тежила да је прошири у Јонском мору, а Спарта имала интересе на Сицилији, па јој је сметало јачање и ширење Атине... (Војна енциклопедија, књига 6, друго издање, Београд, 1973, стр. 621).

посебно у ратовима вођеним на просторима Балкана. Истовремено се може закључити да није приведен ни један кризни процес до краја и увек је остављен простор за поновно активирање кризе. То је општа карактеристика која мора бити присутна при разумевању кризног менаџмента на глобалном нивоу. Исто тако, може се закључити да медији обликују кризу и деловање у таквим ситуацијама, чиме се даје јасан пример снаге медија у кризном менаџменту. Са нападом на светски трговински центар и XXI веку ушло се у другу фазу кризног менаџмента у којем је дошла до изражаја повећана важност недржавних чинилаца, укључујући терористе који могу доћи до оружја за масовно уништавање. То је посебан аспект за разумевање кризног менаџмента и неопходно је у локалним оквирима проценити ову опасност, првенствено са аспекта планирања терористичког деловања са других подручја.

Глобално је прокламована општа опасност од терористичког деловања, са тежиштем на ставовима САД, што се не мора прихватити као једна универзална мисао, кад су у питању остале земље, а посебно Република Србија. Своје деловање треба усмерити на изучавање наведених ставова, али са аспекта

реалне процене и могућности деловања оваквих криза на нашу земљу.

Постоји могућност да непредвиђени број чинилаца изазива кризе. То укључује, поред осталог, и CYBER (сајбер)⁹⁾ напад који може створити пометњу у виталној инфраструктури, доносећи сајбер кризу у будућности. Остао је велики број међународних криза у које се може сврстати стање на подручју Косова и Метохије, кризно подручје југоисточне Азије и Средњи исток, актуелно подручје Кавказа и рог Африке. Када се ради о кризи на подручју Балкана, односно на Косову и Метохији, она у ближој будућности вероватно неће бити решена. Све ове кризе су последица хладног рата и нерешених односа након Другог светског рата.

Терористичке акције које се све чешће предузимају у градовима (Њујорк, Мадрид, Лондон ...) наводе на закључак да постоји глобална криза. У неким регионима постоји не само одређени број међудржавних криза, већ и кризе између локалних и транснационалних група и терористичких организација, за које се претпоставља да располажу одређеном врстом оружја за масовно уништавање.

У конкретном случају, перспектива кључних тачака кризног менаџмента усмерена је на

улогу свих врста медија у кризном менаџменту. То је обавезан део кризног менаџмента где постоје вести 24 часа које круже интернетом. Људи желе да се увере да они који су „на врху“ знају шта раде и да су спремни да информишу јавност, захваљујући развијеним комуникацијама овог века. Медији морају показати способност кризних лидера и менаџера, јер без њих кризни менаџмент не би доживео успех.

Истовремено, на дешавања на Средњем истоку утиче и развој иранског нуклеарног програма као извора кризе на глобалном нивоу. Постоји претећи потенцијал за ескалирање криза војним ударом на иранску нуклеарну инфраструктуру. Штавише, Хамас и Хезболах могу створити нову кризу са Израелом. Све ракете које је Хезболах користио против Израела 2006. замењене су ракетама већих могућности. Другим речима, дошло је до квалитативних и квантитативних побољшања на овим оружјима. У овај кризни план треба додати азијско-пацифичку област, укључујући Корејско полуострво и област Тајван–Кина, као и простор Индија–Пакистан. Потенцијал за терористе није само оружје за масовно уништавање, већ и преузи-

⁹⁾ CYBER представља цео виртуелни електронски простор.

Снимио: Р. Поповић

мање моћи у државама као што се десило у Авганистану који је постао база међународних терористичких операција, стварајући нови проблем у овом веку. Нема региона који није суочен са кризом XXI века.

Међународне организације имају важно место у кризном менаџменту. Та улога не треба да буде умањена нити преувеличана. Међународне организације могу помоћи да се идентификују упозоравајући индикатори кризе. Међународна агенција за атомску енергију набавила је информације о иранском нуклеарном програму. Наравно, међународне организације, као што су УН, ангажују се у планирању међународне помоћи, укључујући војне јединице, у хуманитарним кризама и пружају помоћ у координацији, како би се одговорило на катастрофу. Поред наведених међународних организација неизоставна је улога Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), која је сада поново актуелна, јер ангажује своје капацитете на простору Косова и Метохије. Посебно треба истаћи НАТО као војну алијансу која се ангажује у свим кризним подручјима у свету и, наравно, улогу САД у том савезу.

Сфера кризног менаџмента је у домену владе, јер она је одговорна да штити грађане и државу. Војска представља прву линију одбране, а први одбрамбени редови укључују војне јединице, као и цивиле из владиних агенција и приватни сектор. Дакле, могуће је радити не само са невладиним организацијама, већ се фокусирати и на приватни сектор, укључујући индустрију.

Како показују коначне анализе, у кризним околностима у којима је изненађење дефиниција кризе, и само изненађење о будућности биће одсуство изненађења. Такође, суочавање са кризом захтева припрему спектра способности као што су агилност, флексибилност и прилагодљивост, ради адекватног одговора на кризу.

Закључак

Криза као феномен јавља се у разним сферама живота. Тако се, на пример, говори о кризи у току болести, кризи унутрашњег развоја човека, историјским кризама које се карактеришу одређеним епохалним сукобима или ерупцијама изазваним у односима сила које су носиоци историјско-политичког и духовног живота, итд.

Кризе су обележиле одређене периоде и континуирано пратиле развој човечанстава, све до данашњих дана. Посебно је карактеристичан период након завршетка Другог светског рата, када кризни менаџмент добија своје

утемељење у хладном рату, да би данас попримио нови облик, означен кључном тачком у XXI веку, 11. септембра 2001. године, нападом на светски трговински центар у Њујорку.

Период после Другог светског рата обележен је многобројним и различитим кризама на глобалном нивоу, уз ангажовање различитих субјеката за њихово превазилажење. Истовремено, човечанство се сусретало и са природним катастрофама које су наступале изненада и непредвиђено, што је имало за последицу огромна разарања и људске жртве.

Битна карактеристика кризног менаџмента повезана је са улогом и значајем лидера и менаџера и директно утиче на процес одлучивања у условима кризе. Основна специфичност односи се на брзо реаговање и велику улогу и значај медија. То су елементи који увек морају бити присутни при кризном вођењу и кризном менаџменту.

Истовремено се афирмише улога међународних организација, првенствено ОУН, НАТО, ЕУ и ОЕБС. Њихово ангажовање вероватно неће бити могуће без директног или индиректног ангажовања НАТО, као и до сада.

Дакле, кризни менаџмент ће све више добијати на значају и попримати нове елементе везане за будуће кризе које ће и даље бити у жижи интересовања и добијати на актуелности. То захтева стално праћење и припремање за ефикасан одговор на евентуалне кризе и системски приступ одговора на кризу, без обзира на то о којој врсти кризе је реч.

Литература

1. Boisvert, Patrick., Moore, Raphaël., *Crisis and Emergency Management: A Guide for Managers Public Service of Canada*, Canadian Centre for Management Development, 2003.
2. Војна енциклопедија, друго издање, Редакција војне енциклопедије, књига 5, Београд, 1973.
3. Војна енциклопедија, друго издање, Редакција војне енциклопедије, књига 4, Београд, 1972.
4. Војна енциклопедија, друго издање, Редакција војне енциклопедије, књига 3, Београд, 1972.
5. Војна енциклопедија, друго издање, Редакција војне енциклопедије, књига 6, Београд, 1973.
6. Војна енциклопедија, друго издање, Редакција војне енциклопедије, књига 1, Београд, 1970.
7. Lindborg, C., *European Approaches to Civilian Crisis Management, Special Report, Held in Washington, octobar, 2001.*
8. Михалски, К., *О кризи*, Књижевна заједница Новог Сада, Нови Сад, 1987.
9. Политичка енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1975.
9. Siedschlag, A., *Civil-military interaction in EU crisis management, Presentation at the Georg C. Marshall European Center for Security Studies, 10. April 2006.*
10. www.wikipedia.org. (02.11.2008)